

SPIS RZECZY

Słowo wstępne	11
Wykaz źródeł	13
 CZĘŚĆ PIERWSZA — Dzieje	 23
I. Tetrarchia. Cesarstwo rzymskie od uzurpacji Dioklecjana do śmierci Maksymina Dai (284–313) (<i>Robert Suske</i>)	25
Dojście Dioklecjana do władzy	25
System tetrarchii	26
Reformy Dioklecjana	30
Rebelia Karauzjusza i Alekta	38
Bagaudowie, sytuacja nad Renem i w Afryce	38
Wojna z Persją i uzurpacja w Egipcie	40
Walki nad Dunajem	42
Dioklecjan a chrześcijanie	42
Abdykacja Dioklecjana. Druga tetrarchia	47
Uzurpacja Maksencjusza	51
Inwazja Galeriusza i umowa w Carnuntum	52
Śmierć Galeriusza i Maksymina Dai. Od chaosu do diarchii (lata 310–313)	55
Bibliografia	57
 II. Polityczne dzieje cesarstwa rzymskiego w latach 306–363 (<i>Kamilla Twardowska</i>)	 61
Droga Konstantyna Wielkiego do władzy	61
Zmiany sojuszy. Maksymin Daja i Maksencjusz	65
Konstantyn i Licyniusz	69
Maksymin Daja i Licyniusz (lata 311–313)	70
Droga Konstantyna do jedynowładztwa. Wojna z Licyniuszem. Bitwa pod Chryzopolem (lata 313–324)	70
Wizje Konstantyna	74
Przełom konstantyński. Chrześcijaństwo religią dozwoloną (<i>religio licita</i>) oraz uprzywilejowaną	75

Konstantyn a religie pogańskie	77
Wydarzenia z 326 roku	77
Helena, matka Konstantyna	79
Małżeństwa w rodzinie Konstantyna	81
Założenie Konstantynopola	81
Ostatnie lata rządów Konstantyna	84
Śmierć Konstantyna	86
Czystki polityczne po śmierci Konstantyna	86
Podział cesarstwa pomiędzy synów Konstantyna	87
Uzurpacje i uzurpatorzy. Magnencjusz, Wetronian, Juliusz Nepocjan	88
Bitwa pod Mursą (28 września 351 roku). Upadek Magnencjusza	90
Gallus	90
Wojna z Persją. Sytuacja na granicach	92
Polityka wewnętrzna Konstancjusza II. Ustawy przeciwko poganom	95
Uzurpacja Sylwana	96
Sytuacja w Galii. Julian cezarem	97
Julian augustem	101
Polityka religijna Juliana	103
Reformy Juliana	108
Julian w Antiochii	109
Wyprawa przeciw Persji i śmierć Juliana	110
Bibliografia	113

III. Cesarstwo rzymskie od Walentyniana I do Teodozjusza I (363–395)

(<i>Marcin N. Pawlak</i>)	117
Panowanie Jowiana	117
Objęcie władzy przez Walentyniana I i Walensa	119
Uzurpacja Prokopiusza i wojna Walensa z Gotami	121
Wojna z Gotami (367–369)	125
Rządy Walentyniana I na Zachodzie — obrona granic	128
Sytuacja w Brytanii i Afryce	133
Polityka wewnętrzna Walentyniana i Walensa	137
Procesy w Rzymie i Antiochii	139
Walens i Szapur II	143
Goci w granicach cesarstwa. Bitwa pod Adrianopolem	147
Zachód po śmierci Walentyniana I	155
Objęcie władzy na Wschodzie przez Teodozjusza I	157
Uzurpacja Magnusa Maksymusa	163
Uzurpacja Eugeniusza	170
Bibliografia	175

IV. Państwo Sasanidów od 224 roku do końca V wieku i jego relacje

z cesarstwem (<i>Rafał Kosiński</i>)	177
Początek dynastii	177
Ardaszir I	178
Szapur I	180

Następcy Szapura	182
Szapur II	184
Następcy Szapura II	187
Jazdgard I	187
Bahram V	189
Jazdgard II	190
Następcy Jazdgarda II	191
Relacje z Rzymem	193
Uwagi końcowe	201
Bibliografia	202
 CZĘŚĆ DRUGA — Struktury cesarstwa rzymskiego w IV wieku	205
I. Administracja (<i>Szymon Olszaniec</i>)	207
Uwagi ogólne. Pozycja cesarza	207
Administracja centralna	208
Administracja prowincjonalna	215
Biurokracja. Niższe rangą urzędy	222
Miasta	226
Bibliografia	233
II. Prawo (<i>Michał Stachura</i>)	239
Bibliografia	249
III. Antiochia nad Orontesem. Funkcjonowanie miasta i życie jego mieszkańców w IV wieku (<i>Paweł Filipczak</i>)	253
Wstępne uwagi na temat miast rzymskich w IV wieku. Cesarstwo rzymskie światem miast	253
Położenie geograficzne i warunki naturalne Antiochii	258
Kształt urbanistyczny	260
Liczba mieszkańców. Struktura etniczna i językowa	266
Siedziba cesarzy	267
Władze samorządowe i państwowe	268
Utrzymanie porządku publicznego	271
Apropozycja i kryzysy zaopatrzeniowe	273
Życie religijne	278
Życie polityczne	285
Życie gospodarcze	288
Powstanie z roku 387	293
Rozrywki	295
Edukacja, nauka, życie intelektualne	298
Bibliografia	302
IV. Kościół w świecie rzymskim w IV wieku (<i>Sławomir Bralewski</i>)	307
Przełom konstantyński i teologia zwycięstwa	307
Prześladowanie chrześcijan	312

Schizma donacjańska	314
Kontrowersja ariańska	319
Schizma antiocheńska	340
Zgromadzenia biskupów — synody i sobory	343
Kształtowanie się biskupstw ponadmetropolitarnych — kwestia prymatu papieskiego	346
Bibliografia	352
V. Paganie w świecie rzymskim w IV wieku (<i>Andrzej Szoka</i>)	355
Pogaństwo jako system religijny. Uwagi terminologiczne	355
Upadek kapłaństwa pogańskiego	357
Zanik krwawych ofiar w codziennej praktyce kultowej	359
Krwawe ofiary w interpretacji neoplatonńskiej	360
Znaczenie filozofów neoplatonńskich	361
Teurgia	362
Monoteizm pogański	363
Kulty misteryjne	364
Stopień chrystianizacji społeczeństwa rzymskiego	367
<i>Incerti</i> i kryptopaganie	370
Paganie wśród urzędników rzymskich	373
Praktyki pogańskie jako <i>superstitio</i>	374
Destrukcja świątyń pogańskich	377
Paganie wśród arystokracji rzymskiej	380
Spór o ołtarz bogini Wiktorii w Kurii senatu rzymskiego	382
Odrodzenie religii pogańskiej z lat 393–394	383
Bibliografia	385
VI. Armia rzymska w IV wieku (<i>Adrian Szopa</i>)	389
Wstęp i baza źródłowa	389
Powstanie armii późnorzymskiej — reformy Dioklecjana i Konstancyjna I	392
Organizacja armii w IV wieku	397
Rekrutacja i utrzymanie jednostek. Realia służby	409
Barbaryzacja armii. <i>Foederati</i>	416
Uzbrojenie armii rzymskiej w IV wieku	422
Pole bitwy w IV wieku	427
Zakończenie	432
Bibliografia	434
VII. Sztuka w cesarstwie rzymskim w IV wieku (<i>Miroslaw P. Kruk</i>)	437
<i>In hoc signo vinces</i>	437
Przełom konstantyński i pierwsze chrześcijańskie bazyliki	441
Stolice cesarstwa	446
Rzym	446
Konstantynopol	447
Tesalonika	450
Trewir	452

Mediolan	453
Budowle sakralne prowincji rzymskich	455
Prowincje północne	455
Hiszpania	457
Syria i Palestyna	458
Chrystus — <i>Sol invictus</i>	459
Chrześcijanie wobec sztuk plastycznych	460
Katakumby — kolebka nowej sztuki	462
Źródła ikonografii — nowa treść w dawnej formie	464
Sztuki plastyczne	465
Mozaiki	468
Mauzolea Heleny i Konstantyny	469
Obrazy tablicowe	470
Najstarsze kodeksy chrześcijańskie	472
Rzemiosło artystyczne	472
Nurty stylowe IV wieku i renesans teodozjański	477
Wyjaśnienie wybranych pojęć	480
Bibliografia	482
 Spis map	 487
Spis ilustracji	489
Indeks osób i grup etnicznych	491
Indeks nazw geograficznych	505